

การวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ในมุมมองด้านการผลิตของสินค้าชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

Economic Analysis in Production Aspect of Community Products

in Mae Hong Son Province

สมบัติ สิงขรราช

Sombat Singkharat

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50300

Department of Economics, Faculty of Management Sciences, Chiang Mai Rajabhat University, Chiang Mai, Thailand 50300

Corresponding author: sombatcmru@hotmail.com

Abstract

This research was a part of the research project of the community products enhancement to Mae Hong Son cyber-mall. The main purpose was to develop the community products of Mae Hong Son province, especially the production aspect. The data was gathered from 44 community enterprises groups in seven districts of Mae Hong Son province from April, 2012 to March, 2013. Economic research methods used in this research were production problem analysis by using Participatory Action Research (PAR) and the analysis of cost and returns of community products. The results of production perspective revealed that the problems faced by most producers were high price of materials and the lacks of circulating capital, product development knowledge, technologies in production and design processes, and skillful craftsmen. In terms of cost and benefit analysis, the results were different in each enterprise depending on the nature of the products. The costs of labor-intensive products were higher than capital-intensive products, so the returns of the prior were lower than the latter. The contributions of the project brought about the increase in community employment, the reduction of labor migration to work in the urban and no environmental impact.

Keywords: OTOP products, community enterprises, Mae Hong Son cyber-mall

online community products market

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเพื่อยกระดับสินค้าชุมชนสู่แม่ฮ่องสอนไซเบอร์มอลล์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาสินค้าชุมชนของจังหวัด

แม่ฮ่องสอนทางด้านการผลิต โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน 7 อำเภอ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนรวม 44 กลุ่ม ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2555 ถึงมีนาคม พ.ศ. 2556 และใช้วิธีวิจัยทางเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาด้านการผลิตโดยใช้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์ ต้นทุนและผลตอบแทนของสินค้าชุมชน ผลการวิเคราะห์ ด้านการผลิต พบว่า ปัญหาที่กลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่เผชิญ ได้แก่ ราคาวัตถุดิบสูง การขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน การขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การขาดเทคโนโลยี ในการผลิตและการออกแบบ และการขาดช่างฝีมือดี สำหรับการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิต ของแต่ละกิจการพบว่า มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับ ลักษณะของสินค้า โดยสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นในการ ผลิตจะมีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่าสินค้าที่ใช้ทุนเข้มข้น ดังนั้น สินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นจึงให้ผลตอบแทนจากการ ผลิตที่ต่ำกว่า ทั้งนี้ ผลจากการดำเนินงานของโครงการ ทำให้เกิดการจ้างงานในชุมชนเพิ่มขึ้น ลดปัญหาการอพยพ ย้ายถิ่นเพื่อไปทำงานในเมืองใหญ่ และไม่ส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์
วิสาหกิจชุมชน แม่ฮ่องสอนไซเบอร์มอลล์
ตลาดสินค้าชุมชนออนไลน์

คำนำ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะพิเศษที่เป็นจุดแข็ง หรือศักยภาพในการพัฒนาหลายด้าน อาทิ สถานที่ทาง ประวัติศาสตร์ สถานที่ทางธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่เรียบง่าย ภูมิอากาศ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ ตัวเอง สินค้าชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นต้น จนทำให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมากขึ้น หากพิจารณาสินค้าชุมชน (OTOP) ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในแต่ละอำเภอมีลักษณะเด่นที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ อัตลักษณ์ของชุมชนที่อยู่อาศัยในแต่ละพื้นที่แต่ละ ชนเผ่า ได้แก่ อำเภอเมืองเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม อันหลากหลาย ผลิตภัณฑ์เด่น ได้แก่ ผ้าทอกระเหรี่ยง ปักลูกเต๋อย ผลิตภัณฑ์แปรรูปงาและน้ำมันงา เป็นต้น ในส่วนของอำเภอปายมีพื้นที่เป็นทุ่งกว้างกลางหุบเขา

จึงมีพื้นที่เพาะปลูกมากมาย ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่โดดเด่น คือ การทำถั่วหมักหรือถั่วเน่า ผลิตภัณฑ์แปรรูปจาก ถั่วเหลืองเป็นผงและก้อน ผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร อำเภอปางมะผ้าพื้นที่ส่วนมากเป็นพื้นที่สูง มีเหล่าชนเผ่า มากมายอาศัยอยู่ สินค้าชุมชนที่เด่น คือ ผ้าทอมือชาวเขา เผ่าลีซอและมูเซอ กระเป๋าผ้าและเครื่องใช้จากผ้าของ เผ่าต่างๆ อำเภอแม่ลาน้อย พื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูก มีสินค้าชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ กาแฟห้วยหอม เป็นกาแฟ อาราบิก้าพันธุ์ดี ผ้าทอชนแกะ เป็นต้น อำเภอขุนยวมเป็น ถิ่นที่อยู่ของชาวไทยใหญ่ซึ่งถือว่าเป็นชนชาติดั้งเดิมในพื้นที่ สินค้าที่สำคัญ คือ เสื้อผ้าชุดไทใหญ่ อำเภอแม่สะเรียง มีสินค้าชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ ผ้าทอกระเหรี่ยงที่ถูกถักทอ จากเส้นใยธรรมชาติหลากสี สัน หมวก กระเป๋า ผ้าคลุมโต๊ะ ของฝากและของใช้ประดับตกแต่งบ้าน อำเภอสบเมย มีผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากหมู่บ้านเล็เค๊ะที่มีความ สวยงาม ประณีต เป็นสินค้าที่อยู่ในระดับคุณภาพส่งออก

อย่างไรก็ตามเนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็น ปาเขาทำให้การเดินทางมีความยากลำบาก ต้องใช้เวลาใน การเดินทางค่อนข้างมาก ประกอบกับฤดูกาลท่องเที่ยว ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเพียง 5 เดือน คือ ตั้งแต่เดือน ตุลาคม-กุมภาพันธ์ ทำให้ในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีน้อยส่งผล ต่อยอดขายสินค้า โดยเฉพาะสินค้าชุมชนที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวและเกี่ยวเนื่อง ทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน และขาดแคลนรายได้เป็นเวลาหลายเดือน รายได้เฉลี่ย ต่อหัวของคนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนปี พ.ศ. 2556 มีเพียง 50,924 บาทเท่านั้น เมื่อคิดเป็นรายเดือนจะมีรายได้เฉลี่ย เพียงเดือนละ 4,244 บาท ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อหัว ของคนภาคเหนือมีรายได้ 98,268 บาท/ปี และรายได้เฉลี่ย ต่อหัวของคนทั้งประเทศมีรายได้ปีละ 193,394 บาท (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) ดังนั้นองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึง เล็งเห็นถึงความจำเป็น ในการส่งเสริมการผลิตและการ ตลาดสินค้าชุมชนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีศักยภาพ เพื่อให้เกิดการขยายตัวด้านการผลิตและการตลาด ที่จะ

ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความเข้มแข็ง ยั่งยืน และช่วยตัวเองได้ในระยะยาว ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงจัดสรรงบประมาณในการก่อสร้างศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนขึ้น ณ วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน วิทยาเขตปางหมู มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยได้ตั้งชื่อร้านว่า “ร้านเฮ็ดก้อเหลียว” ซึ่งร้านดังกล่าวได้นำสินค้าเด่นจาก 7 อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาจำหน่าย แต่ช่องทางการจัดจำหน่ายของสินค้าเหล่านี้ยังแคบไม่เพียงพอที่จะเพิ่มยอดขายได้ ด้วยเหตุนี้ โครงการแม่ฮ่องสอนไซเบอร์มอลล์ จึงเกิดขึ้น เพื่อเป็นศูนย์รวมสินค้าชุมชนออนไลน์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเป็นการเปิดตลาดสินค้าชุมชนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนสู่ตลาดระดับโลกและระดับประเทศผ่านทางโลกออนไลน์ โดยในการจัดทำโครงการจำเป็นต้องมีการศึกษาทางด้านการผลิต เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาสินค้าชุมชนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

การวิจัยนี้ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ไม่ได้กำหนดรูปแบบการพัฒนาระบบการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบตายตัว แต่จะวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์หลังจากที่ได้มีการเปิดเวทีชุมชนและทำ Focus groups วิเคราะห์ SWOT ของกลุ่มการผลิตแล้ว ระดมสมองหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนและพัฒนาระบบการผลิต ดังเช่น งานวิจัยหลายๆ งานที่ผ่านมา อาทิ กังสดาล (2550) ที่มีการศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ ใช้แผนที่ความคิดร่วมกับการวิเคราะห์ SWOT ในการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนและการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในการประชุมกลุ่ม เพื่อจัดทำแผนงานและกลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง เช่นเดียวกับชูศรี (2552) ที่ทำการศึกษานโยบายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกองทุนฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ ตำบลห้วยนาง อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ได้ใช้เทคนิคแผนที่ความคิดวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการจัดหมวดหมู่ และการวิเคราะห์ SWOT ในการจัดเวทีชุมชน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กองทุนฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ ผลการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนห้วยนางมีแนวทางการพัฒนาการผลิตโดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น 2 ด้าน คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการพัฒนาด้านการตลาด ในปีเดียวกันมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของสุกัญญา (2552) ที่มีการจัดเวทีชุมชน โดยใช้เทคนิคแผนที่ความคิดร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อหาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและการศึกษาปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนงานวิสาหกิจชุมชน ผลของการจัดเวทีชุมชนและการใช้แผนที่ความคิด ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย 6 ประเด็น ได้แก่ การบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมและผลิตภัณฑ์ใหม่ การพัฒนาตลาดของวิสาหกิจชุมชน การสืบสานและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสืบทอดงานวิสาหกิจชุมชน ส่วนการศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยกังสดาล (2552) ได้ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนศิลา ตำบลลุ่มเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ การหาเหตุผลเปรียบเทียบ การจัดหมวดหมู่ และการใช้แผนที่ความคิดในการประชุมและการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของวิสาหกิจชุมชน วิธีการศึกษาดังกล่าว ทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถกำหนดแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่ความยั่งยืนได้

การศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนพบว่า ประยูร (2551) ใช้เครื่องมือแผนที่ความคิดในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้เวทีชุมชนและเวทีสรุปบทเรียนในการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสำหรับแผนที่ความคิดช่วยแสดง

พันธมิตรและความสัมพันธ์ของกลุ่ม การเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกิจกรรมและการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการจัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งพงศ์ศักดิ์ (2552) ได้ใช้เครื่องมือแผนที่ความคิดและใช้แบบสอบถามในการประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุม การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้เวทีชุมชน และการจัดเวทีสรุปบทเรียนเพื่อหาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจกสานไม้ไผ่ ผลการศึกษาทำให้ได้แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ในด้านการบริหารจัดการองค์กร การผลิต การประชาสัมพันธ์ การเงิน/บัญชี เงินทุน และพัฒนากระบวนการเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก อีกทั้งยังทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ทำให้เข้มแข็งทั้งภายในและภายนอกองค์กร นอกจากนี้ อารี และคณะ (2549) ได้ศึกษาการพัฒนานักวิจัยและการวิจัยเชิงปฏิบัติการไตรภาคีเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชน ระยะที่ 1: ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน และยังสามารถศึกษาการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (2556) ประกอบกับกาญจนา และคณะ (2554) ได้ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้า บ้านโตนดลอยเพื่อแสวงหาตลาดและส่งเสริมบทบาทสตรี หมู่ 6 ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง เป็นต้น เมื่อมีการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์หลังจากที่ได้มีการเปิดเวทีชุมชนและทำ Focus groups วิเคราะห์ SWOT ของกลุ่มการผลิตแล้วระดมสมองหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน และพัฒนากระบวนการผลิตด้วยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการภายใต้งบประมาณที่มีอยู่ตามแผนงานนี้ โดยเน้นที่การสร้างเอกลักษณ์ของตัวสินค้าที่เป็นสินค้าหนึ่งเดียวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น สินค้าประจำชนเผ่าต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ เสื้อผ้า อาหาร เครื่องดื่ม ขนม ของตกแต่ง ของฝากของที่ระลึก ประจำชนเผ่าต่างๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมดที่จำหน่ายสินค้าผ่านศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่บริหารงานโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอนในชื่อร้านเฮ็ดก้อเหลียว จำนวน 44 กลุ่ม รวม 7 อำเภอ

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการผลิตสินค้าชุมชน

ขั้นตอนที่ 1 จัดประชุมเปิดเวทีชุมชนและทำ Focus groups ในแต่ละอำเภอเพื่อให้กลุ่มผู้ผลิตการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา และอุปสรรค (SWOT) ในการผลิตของตนเองและกลุ่ม เพื่อระดมสมองหาแนวทางในการพัฒนากระบวนการผลิตสินค้าชุมชน 7 อำเภอ โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research; PAR)

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำแผนพัฒนากระบวนการผลิตหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อมูลกระบวนการผลิต ต้นทุนการผลิต ต้นทุนในการขนส่งลำเลียง ต้นทุนการบรรจุหีบห่อ รายรับ การกำหนดราคาสินค้า ศักยภาพในการผลิต การจ้างงาน ปัญหาและอุปสรรค ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการบริหารจัดการกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิต ด้วยการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการตามแผนพัฒนากระบวนการผลิต หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่กำหนด ดำเนินการโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลการผลิต วิธีการผลิต และมาตรฐานการผลิต ตามหลักมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) กระทรวงสาธารณสุข ทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรมแล้วเปรียบเทียบผลการประเมินว่าผู้ผลิตได้มีการพัฒนา และปรับปรุงกระบวนการผลิตจากความรู้ที่ได้รับการฝึกอบรมมาหรือไม่

เพราะเหตุใด เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินผลการพัฒนา กระบวนการผลิตและการบริหารจัดการ

ผลการวิจัยและวิจารณ์

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพบว่า เจ้าของกิจการส่วนใหญ่มีอายุโดยเฉลี่ย 51-60 ปี มีการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนเป็นหลัก ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการ และส่วนใหญ่มีระดับรายได้เฉลี่ยมากกว่า 20,000 บาท/เดือน จากการขายสินค้าตามสถานที่ท่องเที่ยวและออกงานแสดงสินค้า

ในการวิเคราะห์ปัญหาด้านการผลิตสินค้าชุมชนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน (Figure 1) พบว่า ผู้ผลิตสินค้าประเภทเครื่องสำอางประสบปัญหาการขาดตลาด รongรับมากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 5.00 เนื่องจากช่องทางการจัดจำหน่ายเครื่องสำอางในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีน้อย รวมถึงสถานที่ผลิตอยู่ห่างไกลจากเมืองใหญ่หรือตลาด การขนส่งมีต้นทุนสูงเนื่องจากพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเส้นทางในการเดินทางและการขนส่งยากลำบาก และสินค้ามีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ผลิตรายอื่นๆ ทำให้สินค้าราคาสูงสู้คู่แข่งไม่ได้ ส่วนกิจการประเภทอาหารและเสื้อผ้า ส่วนมากมีปัญหาราคาวัตถุดิบสูง โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 4.10 และ 3.71 ตามลำดับ เนื่องมาจากค่าขนส่งมีต้นทุนสูง เพราะพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ห่างไกลจากแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญในการผลิตสินค้า ซึ่งวัตถุดิบบางชนิดไม่สามารถหาซื้อได้ในพื้นที่ ต้องส่งมาจากโรงงานหรือเมืองใหญ่ซึ่งมีราคาสูง หากพิจารณาปัญหาค่าจ้างแรงงานสูงพบว่า กลุ่มผู้ผลิตสินค้าประเภทเสื้อผ้าและอาหาร มีปัญหาในระดับปานกลาง โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.69 และ 3.00 ตามลำดับ สืบเนื่องจากผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดเล็ก การผลิตส่วนใหญ่จะใช้แรงงานในครอบครัว เช่น บุตรหลานและญาติพี่น้องในการผลิต แต่บางกิจการได้มีการจ้างแรงงานต่างด้าว ซึ่งแรงงานประเภทนี้มีค่าจ้าง

แรงงานที่ต่ำกว่าค่าจ้างแรงงานของคนในหมู่บ้าน ประกอบกับการจ้างงานในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ทำการจ้างแรงงานต่อหน่วยของสินค้าที่แรงงานผลิตได้หรือจ้างเป็นชิ้นงาน ซึ่งการจ้างเป็นชิ้นงานดังกล่าวมีต้นทุนต่ำกว่า และมีประสิทธิภาพมากกว่าการจ้างเป็นรายวัน ผู้ผลิตส่วนใหญ่จึงไม่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการขึ้นค่าจ้างแรงงานวันละ 300 บาท ของภาครัฐ ทำให้ผู้ผลิตสินค้าชุมชนส่วนใหญ่หันมาจ้างแรงงานโดยจ่ายค่าจ้างต่อชิ้นงานมากขึ้น เป็นการลดปัญหาค่าจ้างแรงงานสูงได้อีกทางหนึ่ง

สำหรับปัญหาการขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนพบว่า สินค้าประเภทเสื้อผ้าและเครื่องสำอางมีระดับของปัญหามากที่สุด คือ 4.00 เพราะกลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอและเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งผู้ผลิตกลุ่มนี้มักประสบปัญหาขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันการกู้เงิน และขาดความรู้ในการบริหารจัดการการเงินของตน กอปรกับการจำหน่ายสินค้าประเภทเสื้อผ้าเกิดต้นทุนคงที่ในการเก็บรักษาสินค้า จึงเป็นปัญหาหลักของกลุ่มผู้ผลิตเสื้อผ้า ส่วนปัญหาการขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พบว่า กลุ่มผู้ผลิตของตกแต่งและเครื่องสำอางมีปัญหาในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50 เนื่องจากผู้ผลิตเหล่านี้ขาดทักษะฝีมือและความชำนาญในการผลิต ขณะที่ปัญหาการขาดแคลนเทคโนโลยีในการผลิตและการออกแบบพบว่า กลุ่มผู้ผลิตเสื้อผ้าส่วนใหญ่ประสบปัญหาดังกล่าว โดยมีระดับคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 เนื่องมาจากผู้ผลิตใช้กรรมวิธีแบบดั้งเดิมคือ ตัดเย็บด้วยมือมากกว่าการใช้เครื่องจักรในการตัดเย็บ ทั้งนี้เพราะผู้ผลิตมีความชำนาญในวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมมากกว่า แต่อย่างไรก็ตามการตัดเย็บด้วยมือมีความล่าช้า อีกทั้งการออกแบบสินค้ายังเป็นแบบเดิมๆ ไม่มีการประยุกต์การตัดเย็บสินค้าแบบใหม่ จึงเป็นจุดอ่อนของการยกระดับสินค้าให้ตรงกับความต้องการและเป็นที่ยอมรับของลูกค้า ด้านปัญหาการขาดการรวมกลุ่มในการผลิตและไม่มีความชัดเจนต่อรองส่วนใหญ่พบว่า กลุ่มผู้ผลิตสินค้าแต่ละประเภทไม่มีปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องมาจาก

หน่วยงานของภาครัฐได้ให้การสนับสนุนและเน้นการรวมกลุ่มในพื้นที่ อาทิ สำนักงานพัฒนาชุมชนหรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่ให้การสนับสนุนและให้ความรู้เกี่ยวกับการรวมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ส่วนอำนาจ

การต่อรองนั้น ส่วนใหญ่กิจการดังกล่าวเป็นกิจการขนาดเล็กและสินค้ามีลักษณะเฉพาะ จึงไม่มีปัญหาเรื่องอำนาจในการต่อรองทั้งด้านการซื้อปัจจัยการผลิต หรือการจัดจำหน่าย

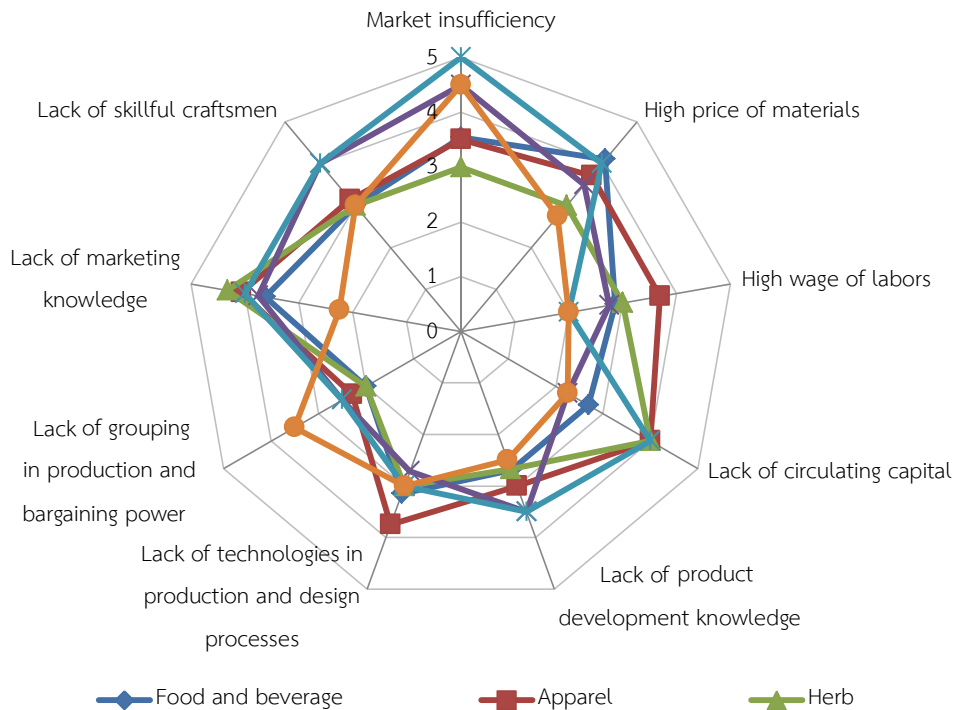

Figure 1 The production problems of community products in Mae Hong Son province separated by categories

เมื่อพิจารณาปัญหาด้านการขาดความรู้ทางการตลาดพบว่า กลุ่มผู้ผลิตประเภทยาสมุนไพร เสื้อผ้า และเครื่องสำอาง มีปัญหาในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33, 4.07 และ 4.00 ตามลำดับ สาเหตุมาจากผู้ผลิตยังมีสถานประกอบการอยู่ห่างไกลจากเมืองใหญ่ ทำให้ผู้ผลิตไม่มีประสบการณ์และวิสัยทัศน์ในการเรียนรู้รูปแบบทางการตลาดด้วยตนเอง อีกทั้งผู้ผลิตไม่สามารถ

เข้าถึงตลาดได้ เนื่องจากสินค้าของผู้ผลิตยังไม่ได้รับมาตรฐานที่สามารถแข่งขันได้ ส่วนปัญหาการขาดช่างฝีมือดีพบว่า กลุ่มผู้ผลิตของตกแต่ง และเครื่องสำอาง มีปัญหาในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 เพราะสินค้าขาดการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าอยู่เสมอ

สำหรับการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของสินค้าชุมชนแยกตามประเภท (Table 1) พบว่า สินค้าประเภทผลิตภัณฑ์งา ของตกแต่ง อาหาร และเสื้อผ้า ส่วนใหญ่มีผลตอบแทนจากการขายสินค้าไม่เกินร้อยละ 20 โดยมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 100.00, 52.94, 44.44 และ 41.67 ตามลำดับ ขณะที่สินค้าประเภทเครื่องสำอางและยาสมุนไพรพบว่า ส่วนใหญ่มีผลตอบแทนจากการขายสินค้ามากกว่าร้อยละ 40 โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 100.00 และ 75.00 ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าขนาดของผลตอบแทนจากการผลิตในแต่ละประเภทของสินค้ามีความแตกต่างกัน สาเหตุมาจากลักษณะของสินค้าที่ผลิต กล่าวคือ สินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นหรือใช้แรงงานในสัดส่วนสูงจะมีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่า ทำให้ผลตอบแทน

จากการผลิตค่อนข้างต่ำหรือติดลบ เช่น จักสาน ผ้าทอ ดัดเย็บเสื้อผ้าชุดมุขและกะเหรี่ยง เป็นต้น ทั้งนี้ การผลิตสินค้าบางประเภทให้ผลตอบแทนต่ำมากหรืออาจติดลบ เป็นเพราะในการผลิตมีการใช้แรงงานครัวเรือน ผู้ผลิตไม่ได้คำนวณค่าตอบแทนจากการใช้แรงงานตนเองเข้าไปในต้นทุนการผลิต ซึ่งในความเป็นจริงในการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ การใช้แรงงานครัวเรือนถือว่าเป็นต้นทุนค่าเสียโอกาส จึงควรนำเข้ามาพิจารณาด้วย ในขณะที่ผลิตภัณฑ์ประเภทยาสมุนไพรและเครื่องสำอาง จะให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า เนื่องจากใช้แรงงานในสัดส่วนที่ต่ำกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตสินค้าประเภทผลิตภัณฑ์งา ของตกแต่ง อาหาร และเสื้อผ้า

Table 1 The benefits of the production of community products

Categories	Less than 20%	20-40%	more than 40%
Food and beverage	44.44	22.22	33.33
Apparel	41.67	25.00	33.33
Herb	0.00	25.00	75.00
Decoration	52.94	11.76	35.29
Cosmetic	0.00	0.00	100.00
Sesame product	100.00	0.00	0.00

Source: survey

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยทางเศรษฐศาสตร์หรือด้านการผลิตพบว่า ปัญหาจากการผลิตและการตลาดของกลุ่มผู้ผลิตสินค้าชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่อยู่ในระดับมากและมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาการขาดตลาดรองรับ ปัญหาราคาวัตถุดิบสูง ปัญหาการขาดความรู้ทางการตลาด ในขณะที่ปัญหาการขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัญหาการขาดเทคโนโลยีในการผลิตและการออกแบบ อยู่ในระดับปานกลางถึงมาก ส่วนปัญหาค่าจ้างแรงงานสูง ปัญหาขาด

แคลนเงินทุนหมุนเวียน และปัญหาการขาดแคลนช่างฝีมือดี อยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง และปัญหาการขาดการรวมกลุ่มในการผลิตและไม่มีอำนาจต่อรอง อยู่ในระดับน้อยที่สุดถึงน้อย เนื่องจากการจ้างงานในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ ทำการจ้างแรงงานต่อหน่วยของสินค้าที่แรงงานผลิตได้หรือจ้างเป็นชิ้นงาน ซึ่งการจ้างเป็นชิ้นงานดังกล่าวมีต้นทุนต่ำกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่าการจ้างเป็นรายวัน ผู้ผลิตส่วนใหญ่จึงไม่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการขึ้นค่าจ้างแรงงานวันละ 300 บาท ของภาครัฐ สินค้าประเภทเสื้อผ้าและกระเป๋าผ้าประสบปัญหาการ

ขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนมากที่สุด เพราะกลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอและเผ่ากะเหรี่ยง ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันการกู้เงิน และขาดความรู้ในการบริหารจัดการการเงินของตน ประกอบกับการจำหน่ายสินค้าประเภทเสื้อผ้าเกิดต้นทุนคงที่ในการเก็บรักษาสินค้า จึงเป็นปัญหาหลักของกลุ่ม การผลิตส่วนใหญ่ตัดเย็บด้วยมือมากกว่าการใช้เครื่องจักรในการตัดเย็บ ทั้งนี้เพราะผู้ผลิตมีความชำนาญในวิธีการแบบดั้งเดิมมากกว่า แต่อย่างไรก็ตามการตัดเย็บด้วยมือมีความล่าช้า อีกทั้งการออกแบบสินค้ายังเป็นแบบเดิมๆ ไม่มีการประยุกต์การตัดเย็บสินค้าแบบใหม่ จึงเป็นจุดอ่อนของการยกระดับสินค้าให้ตรงกับความต้องการและเป็นที่ยอมรับของลูกค้า ด้านผลตอบแทนจากการผลิตพบว่า ขนาดของผลตอบแทนจากการผลิตในแต่ละประเภทของสินค้ามีความแตกต่างกัน สาเหตุเกิดจากลักษณะของสินค้าที่ผลิต คือ สินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นหรือใช้แรงงานในสัดส่วนสูงจะมีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่า ทำให้ผลตอบแทนจากการผลิตค่อนข้างต่ำหรือติดลบ เช่น จักสาน ผ้าทอ ตัดเย็บเสื้อผ้าชุดมูเซอและกะเหรี่ยง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้ผลิตสินค้าชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนควรพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส กล่าวคือ ควรใช้วิกฤติภายในท้องถิ่นที่ตนเองได้เปรียบ เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงด้านการปลูกงาที่มีคุณภาพในระดับประเทศ ดังนั้นผู้ผลิตสามารถใช้งานในพื้นที่มาทำการผลิตน้ำมันงาและผลิตภัณฑ์จากงาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ ด้านการตลาดผู้ผลิตสินค้าชุมชนต้องสร้างจุดขายให้สินค้าตนเองด้วยการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เป็นของ

จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อที่จะสร้างความแตกต่างในสินค้าสร้างมูลค่าเพิ่ม และแยกตลาดสินค้าของตนออกจากตลาดทั่วไป รัฐบาลและหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ควรอุดหนุนหรือช่วยเหลือผู้ผลิตสินค้าชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการเสนอวิธีการลดต้นทุนในการผลิต รวมถึงแนวทางแก้ปัญหาสำหรับระบบขนส่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในระยะยาว เช่น การวางแผนสร้างเส้นทางขนส่งที่ประหยัด ปลอดภัย มีประสิทธิภาพ และใช้เวลาในการเดินทางน้อย นอกจากนี้ต้องสร้างจุดขายของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น การทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีผักปลอดสารพิษ มีอาหารปลอดภัย มีอากาศที่สดใส และไร้หมอกควันพิษ วิธีการนี้จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวและกระตุ้นให้เกิดการซื้อขายสินค้าชุมชนมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยการยกระดับสินค้าชุมชนสู่แม่ฮ่องสอนไซเบอร์มอลล์ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการ 2-V Research Program: โครงการเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลผลิตจากงานวิจัยและสิ่งประดิษฐ์: เชิงชุมชนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ จึงขอขอบคุณผู้สนับสนุนทุนวิจัยมา ณ โอกาสนี้ นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณกลุ่มผู้ผลิตสินค้าชุมชน 7 อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยเป็นอย่างดี และขอขอบคุณคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการดำเนินการวิจัยจนทำให้โครงการวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา ดาวเรือง ศรีสุดา โชะอัน ปาริตา ปรงเหล็ก
รัตนา ละอาด มาลินี เด็กหลี ชะลิเยาะ ละอาด
สาตินันะ ช่วยชาติ อะมิเนาะ โชะอัน
ศรีสุดา ร่าหมาน สุมาลี ปรงเหล็ก
วรรณมา เพชรพันธ์ อารยา ช่วยชาติ
บุปผา ปรงเหล็ก หับเซาะ สาลี
สะแอเราะ อีดเกิด ปรียา กุลพงษ์
อัสมา สาลี วนิดา ปุหลาด ร่มมะยา ห้องสุวรรณ
และวรรณมา หาญจิตร. 2554. รูปแบบการ
พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าข้าวม้า บ้านโตนกลอย
เพื่อแสวงหาดตลาดและส่งเสริมบทบาทสตรี
หมู่ 6 ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัด
ระนอง. น. 130-135. ใน **รายงานวิจัย.**
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.).
- กังสดาล สวัสดิ์ชัย. 2550. **กลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจ
ชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองปี 2550 วิสาหกิจ
ชุมชนบ้านโนนศิลา ตำบลลุดเหล็ก อำเภอ
เมือง จังหวัดบุรีรัมย์.** บุรีรัมย์: สำนักงาน
เกษตรอำเภอเมือง สำนักงานเกษตรจังหวัด
บุรีรัมย์. 145 น.
- กังสดาล สวัสดิ์ชัย. 2552. **แนวทางการพัฒนา
ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของวิสาหกิจชุมชน
บ้านโนนศิลา ตำบลลุดเหล็ก อำเภอเมือง
จังหวัดบุรีรัมย์.** บุรีรัมย์: สำนักงานเกษตร
อำเภอเมือง สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์.
153 น.
- ชูศรี เสรีรักษ์. 2552. **แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจ
ชุมชนกองทุนฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการ
พักชำระหนี้ ตำบลห้วยนาง อำเภอห้วยยอด
จังหวัดตรัง.** ตรัง: สำนักงานเกษตรอำเภอ
ห้วยยอด สำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง. 152 น.
- ประยูร แก้วปลอด. 2551. **แนวทางการพัฒนา
เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา
กรณีศึกษา: วิสาหกิจชุมชนกลุ่มรักษ์อาชีพ
เสริมบ้านยางแดง หมู่ที่ 6 ตำบลคูยายหมี่
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา.**
ฉะเชิงเทรา: สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา.
150 น.
- พงศ์ศักดิ์ รัตนมังคลานนท์. 2552. **การพัฒนาเครือข่าย
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจ๊กสถาน
ไม้ไผ่ ตำบลหนองปรือ อำเภอบ้านสนิม
จังหวัดชลบุรี.** ชลบุรี: สำนักงานเกษตรจังหวัด
ชลบุรี. 125 น.
- สุกัญญา อธิปนนต์. 2552. **การวิจัยและพัฒนางาน
ส่งเสริมการเกษตรอย่างนักวิจัย กรณีแนวทางการ
พัฒนาวิสาหกิจชุมชน.** กรุงเทพฯ:
กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร
กรมส่งเสริมการเกษตร. 145 น.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ. 2558. “**ผลิตภัณฑ์จังหวัด**”.
[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา [http://www.nesdb.go.th/econSocial/macro/NAD/
menu/gpp.htm](http://www.nesdb.go.th/econSocial/macro/NAD/menu/gpp.htm) (22 กันยายน 2558).
- อารี วิบูลย์พงศ์ พิเชิด ธานี พรทิพย์ เขียรธีรวิทย์
พัฒนา เขียรธีรวิทย์ กาญจนา โชคถาวร
ไพรัช กาญจนการุณ ลักษณ์ วีระชัย
ศรันย์ อาระรังสฤษฎ์ วิมล อารยะรัตน์
วิรัชศักดิ์ สมยานะ พุทธวรรณ ชันตันธง
ประทานทิพย์ กระทบล สุขุม พันธุ์ณรงค์ และ
พิมลพรรณ บุญยะเสนา. 2549. น. 217-224.
ใน **โครงการ การพัฒนานักวิจัยและการวิจัย
เชิงปฏิบัติการไตรภาคีเพื่อยกระดับวิสาหกิจ
ชุมชน ระยะที่ 1: ภาคเหนือตอนบน.** เชียงใหม่:
คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เอกสารประกอบการเรียบเรียง

- ถาวร ชูพล. 2552. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
แม่บ้านเกษตรกรบึงหลุมบัว ตำบลพระ
อาจารย์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก.
นครนายก: สำนักงานเกษตรอำเภอองครักษ์
สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก. 142 น.
- ถาวร ชูพล. 2550. การวิจัยกลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจ
ชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง กรณี: วิสาหกิจชุมชน
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจิกสูง ตำบลปากพลี
อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก. นครนายก:
สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก. 143 น.
- มีสรัตน์ แสงแก้ว. 2549. ต้นทุนและผลตอบแทนจาก
การผลิตน้ำมันงา: กรณีศึกษา กลุ่มแปรรูป
ผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้านปางหมู
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
72 น.

เยาวเรศ เขาวนพูนผล เกษม กุณาตรี พิกุล โค้วสุวรรณ
วีระศักดิ์ สมยานะ อารี วิบูลย์พงศ์ และ
อารี เชื้อเมืองพาน. 2557. น.135-145. ใน
โครงการวิจัยสินค้าโครงการหลวงที่มีศักยภาพ
ในการแข่งขันในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน.
กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
(องค์การมหาชน).

อารี วิบูลย์พงศ์ เยาวเรศ เขาวนพูนผล พิกุล โค้วสุวรรณ
และวีระศักดิ์ สมยานะ. 2556. เตรียมความ
พร้อมของชุมชนเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจ
อาเซียน (AEC). รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อ
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน).
เชียงใหม่: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
170 น.